

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТИРИ ФРН У СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ Г. ШРЕДЕРА (1998–2005 рр.)

У статті розглядаються зовнішньополітичні орієнтири у східноєвропейській політиці Федеративної Республіки після приходу в 1998 р. до влади «червоно-зеленої» коаліції (СДПН, Союз 90/«Зелені») на чолі з канцлером Герхардом Шредером. Визначено та охарактеризовано причини, основні прояви і наслідки зміни зовнішньополітичних орієнтирів у східноєвропейській політиці Німеччини упродовж 1998–2005 рр.

Ключові слова: ФРН, зовнішня політика, Східна Європа, Герхард Шредер, «червоно-зелена» коаліція.

Актуальність теми зумовлена сучасним значенням Федеративної Республіки Німеччина для розбудови та поглиблення європейської інтеграції, її визначальною роллю в подальшому майбутньому Європейського Союзу. Радикальні геополітичні зрушення в Європі на початку 1990-х рр. ознаменували собою розпад СРСР, об'єднання Німеччини та утворення на схід від її території нових незалежних держав, перед якими постала нагальна потреба демократизації та повернення до європейської цивілізації. У цих умовах для молодих демократій Центрально-Східної Європи Німеччина являла собою взірць успішної посткомуністичної трансформації.

Поряд із вирішенням проблем, пов'язаних з об'єднанням двох німецьких держав, для тодішнього канцлера ФРН Гельмута Коля незмінною залишалася спрямованість на європеїзацію Німеччини та недопущення кризових варіантів розвитку подій у країнах Центрально-Східної Європи, оскільки це могло негативно позначитися на становище в самій Німеччині. Саме тому відразу після об'єднання ФРН з НДР Гельмут Коль взяв курс на активну розбудову міждержавних політичних, торговельно-економічних та культурних відносин із країнами Центрально-Східної Європи, їхнє залучення до європейських інтеграційних процесів.

Зміна урядової коаліції в Німеччині 1998 року, в результаті якої до влади прийшли представники СДПН та Союзу 90/«Зелені», зумовила не лише перехід влади до післявоєнного покоління, але і певні зміни в німецькій зовнішньополітичній стратегії в східноєвропейському напрямку.

Крім того, період 1998–2005 рр. становить собою окремих етап не лише в політичній історії Федеративної Республіки Німеччина, а і всього Європейського Союзу, оскільки, з одного боку, саме тоді переговори про приєднання до

* Ганна Харлан — аспірантка відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України, annaharlan@ukr.net

Євросоюзу десяти нових членів, у тому числі восьми держав Центрально-Східної Європи вступили у вирішальну фазу, а, з іншого, Євросоюз вдався до пошуку нових інструментів взаємодії зі своїми східними сусідами, які опинилися поза межами розширення.

Різноманітні питання зовнішньої політики федерального канцлера Г. Шредера висвітлені в низці монографій німецьких дослідників. Так, Едгар Вольфрум охарактеризував основні напрямки зовнішньополітичної діяльності «червоно-зеленого» уряду в 1998–2005 рр.¹. Себастьян Седлмайр вивчав участь коаліційного уряду Г. Шредера у розв'язанні міжнародних конфліктів у Косово, Афганістані та Іраку². Вінфред Вайт дослідив балансування зовнішньої політики червоно-зеленої коаліції в Німеччині між реальною політикою та історичною відповідальністю³. Новим шляхом⁴ та поверненням Німеччини на світову сцену⁵ називає Грегор Шьольген зовнішньополітичний курс ФРН у 1999–2004 рр. Більше того, одночасно з Іракською кризою Шьольген проголошує «завершення трансатлантичної епохи» і стверджує, що зовнішня політика ФРН, ґрунтуючись на новій державній самосвідомості, повинна спрямовуватися переважно на європейську сферу діяльності і партнерство з Францією як рушійною силою європейських інтеграційних процесів⁶. Самостійність німецького шляху як гасло зовнішньої політики уряду Шредера-Фішера проголосила Хельга Хафтендорн⁷.

Значний інтерес серед німецьких дослідників викликають питання ролі Німеччини в східному розширенні Європейського Союзу та впровадженні Європейської політики сусідства (ЄПС). Зокрема, Мартін Єрабек проаналізував вплив зміни уряду ФРН 1998 року на здійснення німецької політики щодо східного розширення Європейського Союзу⁸. Роль Німеччини у формуванні ЄПС дослідила Іріс Кемпе⁹. Наслідки східного розширення Євросоюзу для

¹ *Wolfrum E.* Rot-Grün an der Macht. Deutschland 1998–2005. — München: C.H. Beck Verlag, 2013. — 848 s.

² *Sedlmayr S.* Die aktive Außen und Sicherheitspolitik der rot-grünen Bundesregierung 1998–2005 / VS Verlag für Sozialwissenschaften. — Wiesbaden: GWV Fachverlage GmbH, 2008. — 239 s.

³ *Veit W.* Zwischen Realpolitik und historischer Verantwortung. Zur Außenpolitik der rot-grünen Koalition in Deutschland // IPG. — 2006, № 1. — S. 46–64.

⁴ *Schöllgen G.* Die Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland von den Anfängen bis zur Gegenwart. — München: Verlag C.H. Beck, 2004. — S. 219–246.

⁵ *Schöllgen G.* Der Auftritt. Deutschlands Rückkehr auf die Weltbühne. — München: Propyläen Verlag, 2003. — 176 s.

⁶ *Schöllgen G.* Die Zukunft der deutschen Außenpolitik liegt in Europa // Aus Politik und Zeitgeschichte. — 2004. — № 11. — S. 9–16.

⁷ *Haftendorn H.* Maximen deutscher Außenpolitik — Von den Regierungen Kohl über Schröder zu Merkel // R. Meier-Walser, A. Wolf. Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Anspruch, Realität, Perspektiven. — München: Hanns Seidel Stiftung. — S. 15–25.

⁸ *Jerábek M.* Deutschland und die Osterweiterung der Europäischen Union. — München: Verlag C. H. Beck. — 2011. — S. 121–134.

⁹ *Kempe I.* Die Europäische Nachbarschaftspolitik und Rolle Deutschlands / Jäger T., Höse A., Oppermann K. Deutsche Außenpolitik. Sicherheit, Wohlfahrt, Institutionen und

України охарактеризував Христос Скевас¹⁰. Оксана Царні окреслила сучасний стан та перспективи двосторонніх відносин між Україною та ЄС¹¹. Райнер Лінднер вивчав значення співробітництва з Німеччиною для євроінтеграційного курсу України¹².

Російські науковці при вивченні східноєвропейської політики «червоно-зеленої» коаліції на чолі з Г. Шредером основну увагу зосередили на дослідженні російсько-німецьких відносин як таких, що, з одного боку, визнавалися Герхардом Шредером пріоритетними, а, з іншого, забезпечували ефективність східноєвропейської політики ФРН у цілому. Зокрема, така позиція стверджується у працях провідного російського германіста Н.В. Павлова¹³. У фундаментальній колективній монографії «Германия. Вызовы XXI века», виданій Інститутом Європи РАН, детально простежуються роль ФРН в європейському інтеграційному процесі та російсько-німецькі політичні відносини¹⁴. Дисертаційне дослідження А.С. Сербіної¹⁵ характеризує політику Німеччини щодо країн Центрально-Східної Європи в 1990–2007 рр. у зв'язку з розширенням ЄС.

В українській історіографії певну увагу зазначеній проблемі приділив С.В. Кондратюк у праці «Європейська політика об'єднаної Німеччини»¹⁶. Детальну інформацію щодо німецької східноєвропейської політики містить монографія А.Ю. Мартинова «Об'єднана Німеччина: від «Боннської» до «Берлінської» республіки (1990–2005)»¹⁷. О.І. Брусиловська дослідила проблему виявлення особливостей східноєвропейської політики ФРН у зв'язку з

Normen / VS Verlag für Sozialwissenschaften. — Wiesbaden: GWV Fachverlage GmbH, 2007. — S. 241–262.

¹⁰ Skevas S. Die Osterweiterung der Europäischen Union. Der Fall Ukraine. — Marburg: Tectum Verlag, 2006. — 315 s.

¹¹ Czarny O. Die Ukraine und die Europäische Union. Stand und Perspektiven bilateraler Beziehungen. — Hamburg: Diplomica Verlag GmbH, 2009. — 120 s.

¹² Lindner R. Die Ukraine und Deutschland im neuen Europa // Die neue Ukraine: Gesellschaft — Wirtschaft — Politik (1991–2001). Hrsg. Von Simon G. Köln; Weimar; Wien: Böhlau, 2002. — S. 297–319.

¹³ Павлов Н.В. Внешняя политика ФРГ в постбиполярном мире / Н.В. Павлов; Ин-т мировой экономики и международных отношений. — М.: Наука, 2005. — 410 с.; Павлов Н.В. Внешняя политика Берлинской республики: новый «германский» путь? // Мировая экономика и международные отношения. — 2005. — № 2. — С. 63–75; Павлов Н.В. Германия: QUO VADIS? // Мировая экономика и международные отношения. — 2006. — № 3. — С. 31–40.

¹⁴ Германия. Вызовы XXI века / Под ред. В.Б. Белова. — М.: Издательство «Весь мир», 2009. — 792 с.

¹⁵ Сербина А.С. Политика Германии в отношении стран Центральной и Восточной Европы в связи с расширением ЕС (1990–2007гг.) // Автореф. дис. канд. ист. наук.: 07.00.03. — Томск, 2011. — 29 с.

¹⁶ Кондратюк С.В. Європейська політика об'єднаної Німеччини. Монографія. — К., 2008. — С. 93–142.

¹⁷ Мартинов А.Ю. Об'єднана Німеччина: від «Боннської» до «Берлінської» республіки (1990–2005). Монографія. Серія «Відкрита дослідницька концепція». Вип. 5 — К.: Інститут історії України, 2006. — С. 355–382.

«нормалізацією» зовнішньої політики в період переходу від Бонна до Берліна¹⁸. Крім того, окремі аспекти зміни зовнішньополітичних орієнтирів ФРН розглянуті в кандидатській дисертації Ю.С. Горбач¹⁹, присвяченій розвитку політичних, торговельно-економічних та культурних взаємовідносин Німеччини з країнами Вишеградської групи впродовж 1991–2004 рр. У дослідженнях В.В. Химинця²⁰ та С.М. Сокола²¹ частково характеризуються українсько-німецькі відносини під час перебування при владі «червоно-зеленої» коаліції на чолі з федеральним канцлером Г. Шредером, у тому числі в контексті реалізації східноєвропейської політики ФРН та євроінтеграційного курсу нашої держави.

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що на сьогодні в зарубіжній та вітчизняній історичній науці поки що відсутні праці, в яких би детально вивчалися зовнішньополітичні орієнтири Федеративної Республіки Німеччина в східноєвропейській політиці федерального уряду канцлера Г. Шредера.

Метою статті є висвітлення причин, основних проявів та наслідків зміни зовнішньополітичних орієнтирів у німецькій східноєвропейській політиці упродовж перебування при владі «червоно-зеленої» коаліції на чолі з федеральним канцлером Г. Шредером у 1998–2005 рр.

Хронологічні межі статті охоплюють завершений історичний період. Нижня хронологічна межа зумовлена приходом до влади 1998 р. «червоно-зеленої» коаліції (СДПН, Союз 90/«Зелені») на чолі з Герхардом Шредером. Верхня хронологічна межа пов'язана із завершенням канцлерства Г. Шредера, достроковими виборами та формуванням у ФРН 2005 р. другої «великої» коаліції (ХДС/ХСС, СДПН) на чолі з Ангелою Меркель, що, відповідно, означало ствердження нових зовнішньополітичних пріоритетів ФРН у східноєвропейському напрямку.

Гельмуту Колю в здійсненні східноєвропейської політики, незважаючи на перевагу російського вектору, вдавалося ефективно поєднувати різноманітні стратегічні інтереси ФРН. Німецька східноєвропейська політика в 1990–1998 роках була спрямована на недопущення кризових варіантів розвитку подій у країнах Центрально-Східної Європи, оскільки це могло негативно позначитися на внутрішньополітичній та економічній ситуації в самій Німеччині. Наприкінці «ери Коля» Німеччина мала добросусідські відносини зі своїми східними сусідами, які немалою мірою завдяки старанням Німеччини отримали шанс взяти участь у розбудові «великої Європи». Таким чином, було закладено основу для подальшої успішної розбудови двосторонніх відносин і посилення німець-

¹⁸ Брусиловська О.І. Посткомуністична Східна Європа: зовнішні впливи, внутрішні зміни / О.І. Брусиловська; Одеський національний ун-т ім. І.І. Мечникова. Кафедра міжнародних відносин. — О.: Астропринт, 2007. — С. 76–87.

¹⁹ Горбач Ю.С. Взаємовідносини Німеччини і країн Вишеградської групи (1991–2004 рр.): Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.02. — К., 2005. — 22 с.

²⁰ Химинець В.В. Українсько-німецькі відносини: політична, економічна та культурна співпраця (1998–2005 рр.): Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.02. — К., 2007. — 21 с.

²¹ Сокол С.М. Українсько-німецькі відносини (2000–2009): Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.02. — К., 2010. — 20 с.

кого торговельно-економічного та політичного впливу на країни Центрально-Східної Європи.

У 1998 р. після 16-річного перебування на посаді «канцлера німецької єдності» у результаті дострокових виборів до влади в Німеччині прийшла коаліція СДПН та Союз90/«Зелені». Посаду федерального канцлера зайняв Герхард Шредер. Від самого початку в здійсненні східноєвропейської політики новий канцлер мав можливість спиратися на традиції, адже саме німецькі соціал-демократи стали ініціаторами та провідниками «нової східної політики». Зокрема, візит В.Брандта до Польщі в 1970 р., коли він під час відвідування Варшавського гетто опустився на коліна перед пам'ятником жертвам Голокосту, став знаковим явищем, актом, що символізував покаяння німців за злочини нацистського режиму. У тому ж напрямі діяв наступник В.Брандта на посту канцлера, соціал-демократ Г. Шмідт²².

Уже в передвиборчій програмі СДПН, яка була прийнята ще 20 грудня 1989 р. в Берліні, а потім доповнена на партійному з'їзді в Лейпцигу 17 квітня 1998 р., зазначалося, що Європейський Союз повинен прийняти всі європейські демократії. Крім того, ЄС має запропонувати державам Східної Європи різноманітні форми співпраці з метою подолання розколу Європи. Також державам Центральної, Східної та Південно-Східної Європи обіцялася допомога в демократизації та розбудові більш гуманного суспільства²³.

Варто зазначити, що питання східноєвропейської політики знайшли своє відображення і в коаліційному договорі «Прорив і відновлення — шлях Німеччини у XXI столітті», підписаному між СДПН та Союзом 90/«Зелені» 20 жовтня 1998 року. Окремо підкреслювалася необхідність використання історичного шансу розширення ЄС на країни Центрально-Східної Європи. Новий федеральний уряд активно підтримуватиме в цьому ЄС, здійснюючи свій внесок завдяки ефективній стратегії підготовки до вступу та солідарній допомозі для економічної та демократичної стабілізації Центрально-Східної Європи. Однак ЄС повинен провести внутрішні реформи, щоб уможливити розширення. Зокрема, це включає в себе завершення інституційних реформ напередодні розширення. З метою уникнення соціальних та економічних переломів, пов'язаних зі вступом, «червоно-зелена» коаліція запропонувала ввести перехідні періоди, наприклад обмеження вільного переміщення робочої сили²⁴.

Крім того, в коаліційному договорі зазначалося, що новий федеральний уряд удосконалюватиме хороші відносини з Росією та Україною. Метою є забез-

²² Орлов Б.С. Политический портрет Герхарда Шрёдера / РАН ИНИОН. Центр научно-информационных исследований глобальных и региональных проблем. Отдел Западной Европы и Америки; Отв. ред. Т.Н. Мацинашвили. — М., 1999. — С. 28.

²³ *Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands*. Beschlossen vom Programm-Parteitag der SPD am 20.12.1989 in Berlin, geändert auf dem Parteitag in Leipzig am 17.04.1998. — Bonn, 1998. — S. 16–17.

²⁴ *Aufbruch und Erneuerung — Deutschlands Weg ins 21. Jahrhundert*. Koalitionsvereinbarung zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands und Bündnis 90/Die Grünen, unterzeichnet am 20 Oktober 1998 in Bonn. — Bonn, 1998. — S. 36.

печення стабільності в цьому регіоні завдяки підтримці демократичних, державно-правових, соціальних та економічних реформ²⁵.

Зважаючи на тодішню економічну ситуацію в Німеччині, новий канцлер пообіцяв покласти край німецькій дипломатії «чекової книжки», оскільки в кінці епохи Гельмута Коля федеральний уряд переслідував нереалістичне поєднання цілей. З одного боку, він боровся за розширення ЄС на схід, а, з іншого, відмовився від Міністерства сільського господарства для підтримки аграрної реформи. Крім того, Федеральне міністерство фінансів домагалось скорочення німецьких внесків. Тому одним із викликів, які постали перед новим «червоно-зеленим» урядом, була необхідність вибратися з цього неприглядного становища²⁶.

Хоча, варто зазначити, що вже через декілька років сам Г. Шредер досить скептично оцінював власні наміри: «Ще на початку свого канцлерства, виступаючи з промовою в Саарбрюккені, я дозволив собі заявити, що Брюссель більше не буде «тринкати наші гроші», натякаючи, що Німеччина — головний європейський платник й існує реальна диспропорція між фінансовим внеском Німеччини в Євросоюз і зворотнім грошовим потоком, безпосередньою й очевидною віддачею. Але, добре поміркувавши над усіма економічними перевагами, які отримує наша країна, починаєш розуміти, що загальний баланс — на нашу користь. Майже у всіх державах-членах ЄС, і особливо в державах Східної Європи, Німеччина тримає першість за товарообігом. Мільйони робочих місць у нашій країні опинилися б під загрозою, якби не розширення Європейського Союзу. І сьогодні я жалкую про те висловлювання: це був старий непотріб, що зберігся з часів антиєвропейської полеміки, і його місце — на звалищі історії»²⁷.

Зазначені вище тези передвиборчої програми СДПН і коаліційного договору були підтверджені в урядовій заяві Г. Шредера, виголошеній перед Бундестагом у Бонні, від 10 листопада 1998 року. Зокрема, новий канцлер заявив, що шанс східного розширення Європейського Союзу необхідно рішуче використати. Європа не повинна і не буде закінчуватися колишньою залізною завісою або східним німецьким кордоном²⁸.

З цієї точки зору цікавим є сприйняття формування східноєвропейського зовнішньополітичного курсу «червоно-зеленої» коаліції на чолі з Г. Шредером у самій Східній Європі. Зокрема, польський журналіст, головний редактор польської газети «Політика» Адам Кржемінські опублікував статтю у відомому німецькому виданні «Die Zeit» із символічною назвою «Ще багато чого потрібно

²⁵ *Aufbruch und Erneuerung — Deutschlands Weg ins 21. Jahrhundert. Koalitionvereinbarung zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands und Bündnis 90/Die Grünen, unterzeichnet am 20 Oktober 1998 in Bonn. — Bonn, 1998. — S. 40.*

²⁶ *Jerábek M. Deutschland und die Osterweiterung der Europäischen Union. — München: Verlag C.H. Beck. — 2011. — S. 136.*

²⁷ *Шредер Г. Решения. Моя жизнь в политике. Пер с нем. Г. Леоновой. — М.: Европа, 2007. — С. 322–323.*

²⁸ *Schröder G. «Weil wir Deutschlands Kraft vertrauen...». Regierungserklärung des Bundeskanzlers am 10. November 1998 vor dem Deutschen Bundestag in Bonn. — Bonn, 1998. — S. 39.*

зробити. Завдання для червоно-зелених: четверта східна політика». За його переконанням, хоча новий канцлер не надто відомий у Східній Європі, проте він має хороші можливості після Віллі Брандта, Гельмута Шмідта і Гельмута Коля відносно швидко розпочати втілювати так би мовити «четверту східну політику»²⁹.

Ця «четверта східна політика» повинна виходити з усвідомлення того факту, що Польща, Чехія та Угорщина, а дещо пізніше ймовірно також і Словаччина, Румунія, Болгарія і Балтійські республіки стануть внутрішніми сусідами Німеччини в межах Європейського Союзу. Тим самим буде здійснено поворот від двохсотлітньої старої політичної традиції, відповідно до якої Росія була головним партнером Німеччини на Сході, а інша «проміжна Європа» виконувала функцію гегемоніальних претензій Німеччини і Росії. «Внутрішнє сусідство» із східними європейцями в майбутньому розширеному ЄС вимагає особливої уваги і співпраці, які також можуть позитивно вплинути на дружні відносини з Росією та Україною. І насправді це означає зміну традиційної ієрархії цілей східної політики Німеччини³⁰.

Поряд із підготовкою до східного розширення Європейського Союзу Німеччина стала одним із ініціаторів впровадження Європейської політики сусідства (ЄПС), являла собою «змішаний» інструмент політики ЄС, який спирався на повноваження Співтовариства та на можливості і ресурси його держав-членів. ЄПС і яку було розроблено для країн, що в найближчому майбутньому не збираються або не зможуть стати членами Європейського Союзу.

У зв'язку з цим необхідно згадати вихід 2000 року книги представника СДПН Гельмута Шмідта під назвою «Самоствердження Європи. Перспективи для 21 століття». Колишній канцлер ФРН, який виступав послідовним продовжувачем нової «східної політики» Віллі Брандта, рішуче заперечує проти розширення Європейського Союзу на країни «нової Східної Європи» — Росію, Україну та Білорусію. На його думку, три народи російського культурного кола повинні самостійно дбати про своє майбутнє. Зі свого боку, очільники ЄС мають остерігатися необдуманих розмов, наприклад на адресу України, щодо можливості впливати на це майбутнє. Крім того, не можна забувати двох фактів: геополітично Росія є і залишається світовою державою. Як Росія, так і Україна з Білорусією належать до спільної, історично зрослої, окремої культурної субстанції, яка суттєво відрізняється від спільної субстанції п'ятнадцяти держав-членів Європейського Союзу³¹.

Основні положення східноєвропейського зовнішньополітичного курсу федерального канцлера Г. Шредера загалом були підтверджувались і в другому коаліційному договорі «Оновлення — Справедливість — Стійкість. За економічно сильною, соціальною та екологічною Німеччиною. За життєздатною демократією»,

²⁹ *Krzeminski A.* Noch viel zu tun. Eine Aufgabe für Rot-Grün. Die vierte Ostpolitik [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.zeit.de/1998/41/Noch_viel_zu_tun

³⁰ *Krzeminski A.* Noch viel zu tun. Eine Aufgabe für Rot-Grün. Die vierte Ostpolitik [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.zeit.de/1998/41/Noch_viel_zu_tun

³¹ *Schmidt H.* Die Selbstbehauptung Europas: Perspektiven für das 21. Jahrhundert. — Stuttgart; München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2000. — S. 219.

підписаному між СДПН та Союзом 90/«Зелені» 16 жовтня 2002 р. Зокрема, було підкреслено намір федерального уряду використати розширення ЄС і НАТО з метою інтенсифікації співпраці із східними сусідами. У межах цих структур Німеччина прагне до розвитку міцного і довгострокового партнерства з Росією у сфері безпеки, а також підтримки співпраці з цією державою в політичній, економічній та громадській сферах з метою сприяння здійсненню демократичних, правових і соціальних реформ. На основі спільних цінностей декларувався розвиток відносин із незалежною Україною і підтримка її політики реформ, формування громадянського суспільства та зміцнення демократії³².

Окремо необхідно відзначити заходи Г. Шредера з подолання політичної кризи в Україні періоду «помаранчевої революції». За переконанням відомої німецької дослідниці ЄПС Іріс Кемпе, роль Г. Шредера в цьому питанні зразково пояснює амбівалентну позицію Німеччини між збереженням особливих німецько-російських відносин та прагненням посилення демократичного руху в державах Східної Європи. Натомість Кремль спробував домінувати на пострадянському просторі за допомогою особистих залежностей і пільгових умов поставок російських енергоносіїв. Хоча ця політика суперечить російським інтересам, проте Росія залишається незамінною складовою збереження стабільності в цьому регіоні. Г. Шредер підкреслив цю роль Росії, але при цьому звернув увагу на можливий дефіцит демократії³³.

Взаємодію Німеччини з країнами Центрально-Східної Європи дещо ускладнили їхні відмінні позиції щодо бомбардування Косово в березні–червні 1999 року та американсько-британської операції в Іраку 2003 року. Це засвідчило не лише посилення прагнень країн Центрально-Східної Європи творити самостійну зовнішню політику і відстоювати власні інтереси, а й певною мірою поставило під сумнів традиційну здатність ФРН безумовно впливати на формування їх зовнішньополітичного курсу.

Таким чином, після приходу до влади федерального уряду канцлера Герхарда Шредера 1998 р. східноєвропейська політика ФРН не могла зводитися до традиційної за часів Г. Коля дипломатії «чекової книжки» та примирення із жертвами нацистського режиму. Майбутнє розширення Європейського Союзу вимагало розробки принципово нових форм взаємодії із країнами Східної Європи. Найважливішим пріоритетом, як і за часів канцлера Г. Коля, залишалась підготовка вступу до Європейського Союзу країн Центрально-Східної Європи. Г. Шредер прагнув знайти спосіб, який би, з одного боку, дозволив країнам Центрально-Східної Європи якнайшвидше інтегруватися до Євросоюзу, а, з іншого, зменшити негативні впливи від такого масштабного розширення на Німеччину та інших «старих» членів ЄС. Водночас Німеччина виступила одним

³² *Koalitionsvertrag 2002–2006: Erneuerung — Gerechtigkeit — Nachhaltigkeit. Für ein wirtschaftlich starkes, soziales und ökologisches Deutschland. Für eine lebendige Demokratie.* Berlin, den 16. Oktober 2002. — Berlin, 2002. — S. 73–74.

³³ *Kempe I. Die Europäische Nachbarschaftspolitik und Rolle Deutschlands / Jäger T., Höse A., Oppermann K. Deutsche Außenpolitik. Sicherheit, Wohlfahrt, Institutionen und Normen / VS Verlag für Sozialwissenschaften.* — Wiesbaden: GWV Fachverlage GmbH, 2007. — S. 245.

із ініціаторів впровадження Європейської політики сусідства, що мала стати гарантом стабільності на кордонах розширеного Європейського Союзу. Однак, порівняно з попереднім канцлером Г. Колем, Г. Шредер у своїй східноєвропейській політиці ще більше уваги приділяв співпраці з Російською Федерацією, яка остаточно закріпила за собою позиції ключового німецького партнера на пострадянському просторі. Тісні дружні особисті відносини Г. Шредера та В. Путіна досі залишаються предметом критики з боку опонентів німецьких соціал-демократів. Особливо, зважаючи на той факт, що після відставки в листопаді 2005 р. з посади канцлера Г. Шредер очолив правління компанії, яка будувала, а зараз керує Балтійським газопроводом Північний потік). Тож Герхарда Шредера донині вважають ледь не головним агентом впливу Путіна в Німеччині.

ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ ФРГ В ВОСТОЧНОЕВРОПЕЙСКОЙ ПОЛИТИКЕ Г.ШРЕДЕРА (1998–2005)

Анна Харлан (аспирантка отдела истории международных отношений и внешней политики Украины Института истории Украины НАН Украины, annaharlan@ukr.net)

В статье рассматриваются внешнеполитические ориентиры в восточно-европейской политике Федеративной Республики Германия после прихода в 1998 г. к власти «красно-зеленой» коалиции (СДПГ, Союз 90/«Зеленые») во главе с канцлером Герхардом Шредером. Определены и охарактеризованы причины, основные проявления и последствия изменения внешнеполитических ориентиров в восточноевропейской политике Германии в 1998–2005 гг.

Ключевые слова: ФРГ, внешняя политика, Восточная Европа, Герхард Шредер, «красно-зеленая» коалиция.

FOREIGN POLICY LANDMARKS IN THE EAST-EUROPEAN POLICY OF CHANCELLOR G. SCHROEDER (1998–2005)

Anna Kharlan (post graduate student of the history department of international relations and foreign policy of Ukraine, Institute of History of the NAS of Ukraine, annaharlan@ukr.net)

The paper delates of East-European Policy the «red-green» coalition of Germany. This Process analyzes in the causes, manifestations and aftermath context of this historical period.

Keywords: Germany, Foreign policy, East-Europe, chancellor Schroeder, «red-green» coalition.